

Blízký východ po roce 1945

1 Na cestě ke vzniku samostatného Izraele

Ve druhé polovině 19. století došlo ke vzniku sionistického hnutí, což byl ideový směr, jenž si kladl za cíl přesídlení Židů do nového, vlastního státu. Prvním autorem, v jehož díle byla programová idea samostatného židovského státu obsažena, byl rakouský novinář Theodor Herzl. T. Herzl sepsal roku 1896 svůj pamflet *Der Judenstaat* (Židovský stát), v němž tvrdil, že odpovídajícím řešením na přítomný antisemitismus v Evropě by mohlo být vytvoření samostatného židovského státu. V srpnu roku 1897 došlo z iniciativy Theodora Herzla na prvním sionistickém kongresu k založení Světové sionistické organizace, jež stvořila zastřešující organizaci pro ostatní sionistická hnutí a jejímž cílem nebylo nic jiného než tvorba státu Židů na území Palestiny. Na kongresu byla schválena sionistická platforma, tzv. Basilejský program, který stanovil čtyři cíle sionistického hnutí:

Sionismus usiluje o zřízení veřejnoprávní domoviny židovského národa v Palestině. K dosažení daného cíle kongres chystá tyto prostředky:

1. Účelné osídlení Palestiny židovskými zemědělci, řemeslníky a živnostníky.
2. Místní a obecné uspořádání celého židovstva podle zemských zákonů.
3. Posílení židovského národního citu a vědomí.
4. Přípravné kroky k dosažení souhlasu vlád, nutného k uskutečnění sionistického cíle.

Kromě výše zmíněného se kongres shodl také na dalších záležitostech. Přijata zde byla také hymna *Ha-tikva*, která se později stala hymnou Izraelského státu, padl zde také návrh na zřízení lidové banky.¹ Kongres také ustavil sionistickou generální radu a zvolil „sionistickou exekutivu“, jak ukazuje tabulka níže:

¹ Text písně byl stvořen 1878, *Ha-tikva* se neoficiálně stala hymnou Izraele po jeho vyhlášení v roce 1948. Oficiálně se státní hymnou stala v roce 2004 a v červenci roku 2018 se prostřednictvím kontroverzního zákona *Ha-tikva* stala spolu s vlajkou a menorou (sedmiramenným svícнем) státním symbolem. Zákon rovněž stanovil, že Izrael je historická domovina židovského národa a že tento národ má v jejím rámci jedinečné právo na národní sebeurčení, hebrejšтина se stala státním jazykem, Den nezávislosti se stal svátkem. Premiér Izraele Benjamin Netanyahu pro jeho přijetí argumentoval následovně: Návrh zákona je (pozn. autora) „velmi důležitý pro zajištění základů naší existence, kterýmž je stát Izrael jako národní stát židovského národa.“ Dodal rovněž, že chce „... stát jednoho národa: židovský národní stát, který ovšem zahrnuje rovněž ‚Ne-Židy‘ se stejnými

Tabulka 1 Přehled jmen zvolených do „sionistické exekutivy“ podle územních celků²

Územní celek	Počet členů	Jména
Vídeň	5	Theodor Herzl, Moses Schnirer, Oser Kokesch, Johann Kremenezky, Alexander Mintz (později nahrazen Nathane Birnbaumem)
Předlitavsko (bez Haliče a Bukoviny)	1	Dr. Sigmund Kornfeld
Halič	2	Abraham Salz, Abraham Adolf Korkis
Bukovina	1	Mayer Ebner
Rusko	4	Rabbi Samuel Mohilever, Prof. Max E. Mandelstamm, Jacob Bernstein-Kohan, Isidor Jasinowski
Francie	1	Bernard Lazare
Rumunsko	2	Karl Lippe, Samuel Pineles
Bulharsko a Srbsko	1	Prof. Gregor Belkovsky
Německo	2	Rabbi Isaac Rülff, Max Bodenheimer
Orient	1	Jacques Bahar

Je však nutno mít na paměti, že oblast Palestiny v té době náležela pod kontrolu Osmanské říše a její vláda rozhodně neměla v úmyslu připustit realizaci sionistické myšlenky, proto se v rámci uskutečňování sionistické ideje v této době nepodařilo dosáhnouti žádného zásadnějšího kroku. Na konci roku 1916 v oblasti Palestiny žilo jen přibližně 80 000 Židů, ale obratem k lepšímu v prosazování sionistického cíle se stala Balfourova deklaráce z 2. listopadu 1917. Tato deklaráce byl dokument, jenž poslal britský ministr zahraničí Arthur Balfour, 1. hrabě z Balfouru, Lionelu Walteru Rothschildovi, druhému baronovi Rothschildovi, jenž předsedal Sionistické organizaci Velké Británie a Irska.³ Balfour

právy.“ Izraelskou hymnu lze v podání Enrica Macia vyslechnout zde: National anthem of Israel, <https://www.youtube.com/watch?v=PtIF8B3T-Jg> [vid. 16. 12. 2018].

² First Zionist Congress, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=First_Zionist_Congress&oldid=906389612 [vid. 16. 12. 2018].

³ Založena 1899.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

v dokumentu podpořil vznik „židovské národní domoviny“ v oblasti Palestiny. Níže je přiložen její plné znění:⁴

„Ministerstvo zahraničí, 2. listopadu 1917

Milý lorde Rotschilde,

S velkým uspokojením Vám jménem vlády Jeho Veličenstva

doručuji následující prohlášení sympatií s židovskými národními snahami,

kteře byly kabinetem projednány a byl s nimi vysloven souhlas.

Vláda Jeho Veličenstva je příznivě nakloněna zřízení národní

domoviny v Palestině pro židovský lid a vynaloží veškeré úsilí, aby

dosažení tohoto cíle usnadnila, přičemž je zcela zřejmé, že nebude učiněno

nic, co by mohlo poškodit občanská a náboženská práva nežidovských

společenství žijících v Palestině nebo práva a politické postavení Židů v

nějaké jiné zemi.

Prosím Vás, seznamte s tímto prohlášením židovskou federaci.

(podepsán) James Balfour“

Po porážce Osmanské říše v první světové válce jí bylo odebráno území, jež přešlo se souhlasem USA pod správu Britského impéria, které jej na základě Balfourovy deklaráce nárokovalo, známé jako Britský mandát Palestina (skládající se z Palestiny a také Emirátu Za/Transjordánska až do jeho oddělení), jejíž řízení převzala civilní administrativa v roce 1920. Nejvyšším představitelem byl tzv. vysoký komisař a prvním vysokým komisařem se stal Herbert Samuel, první vikomt Samuel, jako poslední vysoký komisař působil Sir Alan Gordon Cunningham. Na počátku 20. let 20. století došlo k další imigraci cca 40 000 Židů⁵ do

⁴ SOVADINA, Jiří, Balfourova deklaráce (2.11.1917)<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/balfourova-deklarace-2-11-1917/> [vid. 19. 12. 2018].

⁵ Židé přicházející do Palestiny v rámci tzv. Třetí Aliji a jejich země původu: 45 % příchozích dorazilo z Ruska, 31 % z Polska, 5 % z Rumunska a 3 % z Litvy). Ke Třetí Aliji blíže v: Immigration to Israel: The Third Aliyah (1919 - 1923), <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-third-aliyah-1919-1923> [vid. 19. 12. 2018]. Odhady počtu příchozích do Palestiny v inkriminovaném období se pohybují mezi 35 000 a 40 000 osobami.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

oblasti Palestiny zejména z oblastí bývalého carského Ruska, kde po bolševické revoluci panovala chaotická situace, jež se vyznačovala mimo jiné také masakry zaměřenými proti Židům. Během těchto masakrů přišlo o život 100 000 Židů a na půl milionu jich bylo zbaveno domova. Mnozí z těchto přistěhovalců disponovali bohatými zkušenostmi v zemědělství a byli schopni vytvářet soběstačná hospodářství. Močály v Jezre'elském údolí a Heferském údolí byly vysušeny⁶ a přeměněny na zemědělskou půdu. Půda byla od arabských usedlíků nakupována Židovským národním fondem, sionistickou charitou, která s cílem nákupu půdy v Palestině vybírala peníze v zahraničí. Převážně socialistická, ilegální (dle britské vlády) židovská milice, Haganah („Obrana“), byla roku 1920 zřízena k obraně vnějších židovských osad.

Na straně druhé počátkem dvacátých let 20. století začala sílit také arabská lobby a roku 1921 došlo v Jaffě k protižidovským pogromům. Roku 1922 vydala britská vláda tzv. Churchillovu bílou knihu, jež Židům potvrzovala nároky na jejich území v Palestině, ale zároveň lze tento dokument považovat za jistý ústupek od Balfourovy deklarace, protože odmítla vizi Palestiny jako čistě židovského státu a navíc omezila rozlohu případného židovského území. Britský mandát byl rozdělen na dvě části – část východně od řeky Jordán, tzv. Zajordánsko, připadla Hašimovcům, kteří odvozovali svůj původ od praděda proroka Mohammeda. Pro židovský stát tak zbývala přibližně pětina území celého britského mandátu. Britové se rovněž pokusili omezit židovské přistěhovalectví na „ekonomickou kapacitu země“ prostřednictvím imigračních kvót. Výjimka z těchto kvót mohla být udělena Židům, jež disponovali hotovostí ve výši jednoho tisíce liber, pro židovské odborníky tato částka činila polovinu. Přesto mezi roky 1924–1929 dorazilo v důsledku antisemitismu a ekonomických těžkostí v Polsku a Maďarsku a také v důsledku zpřísnění imigrační politiky ve Spojených státech amerických do Palestiny na 82 000 Židů. Tentokrát se jednalo především o příslušníky střední třídy, kteří se živili drobným podnikáním. Tento migrační proud známý jako čtvrtá

Immigration to Israel: The Third Aliyah (1919 - 1923)<https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-third-aliyah-1919-1923> [vid. 19. 12. 2018]. Blíže in: AZOUS, Paul. *In the plains of the wilderness*. Jerusalem, Israel: Mazo Publishers, 2006, s. 130. ISBN 9789657344323.

⁶ Do té doby místní obyvatelstvo obývalo okolní kopce, neboť z močálů hrozilo nebezpečí infekce malárií.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

alíja posílil rozvoj měst i venkova a podpořil průmyslový růst.⁷ Na konci 20. let Palestinu obývalo na 150 000 Židů, z nichž zhruba polovina přišla právě během dvacátých let.

Bílá kniha britské vlády z roku 1922 vyvolala u Arabů odpor a v sionistickém hnutí vyvolala rozkol. Jednu stranu tvořil proud tzv. tradicionalistů, jejichž reprezentantem byl Chajim Weizmann, významný představitel sionistického hnutí, jenž byl na sionistické konferenci v Londýně, konané v roce 1920, zvolen prezidentem Světové sionistické organizace. Tento proud přijal, byť neochotně, Churchillovu bílou knihu a vyznačoval politikou podpory Velké Británie. Druhý proud lze popsat jako radikální. Jedním z nejdůležitějších představitelů byl rodák z Oděsy Vladimir Žabotinskij. Žabotinskij působil od roku 1921 v rámci výkonné rady Světové sionistické organizace, ale roku 1923 tuto organizaci opustil a založil Alianci revizionistických sionistů s mládežnickým hnutím Betar. Tato organizace si kladla za cíl tvorbu židovského státu v celém rozsahu Palestiny. V rámci Žabotinským založené organizaci existovaly různé názorové proudy, přičemž Žabotinského lze považovat za umírněného. Zatímco Žabotinskij chtěl svého cíle dosáhnout prostřednictvím spolupráce s Britským impériem, někteří činitelé v rámci jím založené organizace požadovali zbavení se britské nadvlády a proti britským úřadům aktivně politicky bojovali.

Na konci dvacátých let 20. století vzrostlo napětí mezi židovským a arabským obyvatelstvem Palestiny. Na podzim roku 1928 došlo k incidentu u Zdi nářků, kde Židé postavili dřevěnou zeď k oddělení mužů a žen. Tato zeď se nezamlouvala Arabům a, ač došlo k jejímu odstranění, jeruzalémský muftí Amin Al-Husajní vydával tento incident za snahu Židů ovládnout Chrámovou horu i se zdejšími mešitami. Židé naproti tomu žádali, aby Arabové zastavili stavební práce na Chrámové hoře. V průběhu jara a léta 1929 došlo k různým protižidovským útokům a provokacím. Mezi Araby se také rozšířila nepravdivá zpráva o připravovaném útoku Židů na mešity v Jeruzalémě. Následovaly protižidovské akce ze strany Arabů v celé oblasti Britského mandátu Palestina a nejbrutálněji se tyto násilnosti projevíly v Hebronu, kde došlo k zavraždění šesti desítek Židů a přibližně podobný počet byl zraněn. To si židovská strana nenechala líbit, proto zaútočila na mešity v zemi. Vzniklý chaos

⁷ Viz Immigration to Israel: The Fourth Aliyah (1924 - 1929), <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-fourth-aliyah-1924-1929> [vid. 26. 12. 2018].

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

dokázala britská správa odvrátit až po několika dnech s pomocí Egypta. Násilnosti si vybraly svou daň v podobě stovek mrtvých a zraněných Židů i Arabů.

Třicátá léta byla ve znamení zvýšení počtu příchozích Židů do Palestiny, a to zejména po uchopení moci nacisty v Německu roku 1933. Pro židovskou imigraci do Palestiny v období třicátých 20. století se používá termín pátá alija, jež je vymezena roky 1929–1939, tj. od konce protižidovských nepokojů v Palestině po počátek druhé světové války. Do roku 1940 počet židovských imigrantů dosáhl čísla 250 000, z nichž minimálně jednu čtvrtinu tvořili Židé z Německa a Rakouska a jednalo se o první rozsáhlejší příliv Židů z oblastí západní Evropy. Čtyři pětiny příchozích se usadily v městech a přinesli s sebou dovednosti a zkušenosti, jež „narovnal“ místní tržní hospodářství a zlepšily občanskou vybavenost. Docházelo k zakládání nových průmyslových podniků a výstavbě ropných rafinerií. Více než polovina přistěhovalců našla svůj nový domov v Tel Avivu. V Haifě byla roku 1933 dokončena výstavba prvního moderního přístavu, zatímco v Jeruzalémě došlo ke značnému rozšíření židovských čtvrtí.⁸

Příliv Židů vyvolal v oblasti zvyšující se napětí. Arabská lobby požadovala odmítnutí vytvoření židovského státu a rovněž zamezení přílivu židovských přistěhovalců do Palestiny. Jako důsledek zvýšené židovské imigrace do mandátní Palestiny, antisemitské propagandy v Evropě, ale i protifrancouzských stávek ve Francii ovládané Sýrii vypuklo v roce 1936 v Palestině povstání Arabů, jež trvalo po následující tři roky. Povstání bylo namířeno nejen proti Židům, ale také proti britské nadvládě.

V reakci na arabskou vzpouru, zakončenou roku 1939, vydala v květnu stejného roku britská vláda druhou bílou knihu (Chamberlainova bílá kniha), jejímž prostřednictvím se omezovalo přistěhovalectví Židů do Palestiny a zároveň se Velká Británie zřekla podpory vytváření židovského státu. Nicméně i přes zpřísnění imigračních pravidel do Palestiny přistěhovalci i nadále (ilegálně) proudili. Ilegální cesty imigrantů organizoval roku 1938 založený Mosad le-alija Bet– Organizace pro ilegální imigraci. Přistěhovalci se do „země zaslíbené“ dostávali především po pozemních cestách z Blízkého východu, neboť námořní přístupy byly velmi dobře střeženy britským námořnictvem. Židé Bílou knihu z roku 1939

⁸ Viz Immigration to Israel: The Fifth Aliyah (1929 - 1939), <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-fifth-aliyah-1929-1939> [vid. 26. 12. 2018]. Israel and Sionism, <http://www.jafi.org.il/education/100/concepts/aliyah3.html> [vid. 3. 6. 2016]

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

samozřejmě odmítli a roku 1942 v New Yorku spatřil světlo světa Biltmorský program, který v sobě nesl požadavky na neomezené přistěhovalectví do Palestiny a deklaroval, že zde po válce má být vytvořeno „židovské společenství integrované do rámce demokratického světa“.⁹ Jinými slovy, že sionisté budou prosazovat svou domovinu, a to bez ohledu na postoj Velké Británie.

Vytvoření židovského státu na principech formulovaných v Biltmorském programu se, navzdory názoru britské vlády, dočkalo pozitivního ohlasu ve Spojených státech amerických, a to jak u Demokratické strany (v čele s prezidentem F. D. Rooseveltem), tak i u Republikánů.¹⁰

Po skončení druhé světové války se evropští Židé neměli kam vrátit (nebo se ani nechtěli vrátit kvůli protizidovským pogromům – Polsko 1946). Británie navíc rozhodně nehodlala slevit ze své restriktivní imigrační politiky v mandátní Palestině, což vedlo k radikalizaci židů a jejich bojových skupin, jež nyní začaly útočit na britské vojáky a policisty. Britská odpověď na sebe nenechala dlouho čekat a spočívala v raziích a zatýkání vedoucích představitelů. Na toto některé z bojových skupin reagovaly zintenzivněním své protibritské činnosti, Velká Británie přestala situaci zvládat a roku 1947 přešla mandátní Palestina pod správu Organizace spojených národů. Zvláštní komise pro Palestinu zřízená v rámci OSN¹¹ doporučila vznik dvou nezávislých států s Jeruzalémem pod mezinárodní správou. Doporučení na rozdělení Palestiny však Arabové odmítali, napětí v Palestině dále rostlo a přerostlo v občanskou válku. Násilných činů se dopustily obě strany. Židé se snažili jim přikázané území „vyčistit“ od Arabů, velmi brutální byl například útok radikální sionistické skupiny Lechi¹² na arabskou vesnici Dejr Jásín, který nepřežily téměř tři stovky lidí. Útoky a postup Židů děsil Araby, kteří masově začali opouštět své domovy, ale rovněž podnikali proti Židům odvetné útoky se stovkami mrtvých. V květnu 1948 vyhlásil David Ben

⁹ DURMAN, Karel. *Popely ještě žhavé...I. - Válka a nukleární mír*. Praha 2004, s. 223.

¹⁰ Viz tamtéž.

¹¹ Složena z 11 nezainteresovaných států - pod předsednictvím švédského delegáta to byli delegáti Austrálie, Kanady, Československa, Guatemaly, Indie, Íránu, Nizozemska, Peru, Švédska, Uruguaye a Jugoslávie.

¹² Někteří autoři považují Lechi (též pejorativně Sternův gang) za organizaci, jež měla myšlenkově blízko fašismu. Ideologie organizace zakládala svůj světonázor na kvazi-fašistické radikální pravici, která je charakterizována xenofobií, národním egoismem, který zcela podřídí jednotlivce potřebám národa, úplnému odmítnutí demokracie a liberalismu a volá po vysoce centralizované vládě. Viz např.: PERLINGER, Arie; WEINBERG, Leonard. Jewish Self-Defence and Terrorist Groups Prior to the Establishment of the State of Israel: Roots and Traditions. *Totalitarian Movements and Political Religions*, roč. 4, 2003, č. 3, 107–108.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Gurion nezávislý Stát Izrael, jenž byl posléze uznán USA i SSSR, ale Liga arabských států novému státu naopak vyhlásila válku. Ve válce se Izraeli podařilo získat své současné mezinárodní hranice, Jordánsko ovládlo Západní břeh Jordánu a Egypt Pásmo Gazy a v květnu roku 1949 se Stát Izrael stává 59 členem OSN.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

